

υνει
θλη-
ρίας
αρό-
κής
υστη-
τική
γύς
να-
κυν
εύ-
οία
ναι
το-

Θέσεις γύρω από την αναθεώρηση των κυρώσεων
και σωφρονιστικών θεσμών του Ποινικού Κώδικα*

Νέστωρ Ε. Κουράκης

1. Η αναθεώρηση του Ποινικού μας Κώδικα, ενός Κώδικα που φέρει τη σφραγίδα κορυφαίων ποινικολόγων, όπως ο Νικόλαος Χωραφάς και ο Αγγελος Μπουρόπουλος, είναι έργο που ασφαλώς πρέπει να επιχειρείται με μεγάλη περίσκεψη και προσοχή. Και τούτο για δύο κυρίως λόγους: Αφενός, διότι, όσον αφορά ιδίως το γενικό μέρος αυτού του Κώδικα, η εφαρμογή των σχετικών διατάξεων φάνηκε να αντέχει στη δοκιμασία του χρόνου και να καλύπτει κατ' αρχήν αποτελεσματικά τις ανάγκες της δικαστηριακής πρακτικής. Και αφετέρου, διότι, μετά από 55 χρόνια απρόσκοπτης εφαρμογής ενός νομοθετήματος, η εκ βάθρων αναδιαμόρφωσή του θα μπορούσε να προκαλέσει, ακόμη και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, περισσότερα προβλήματα από αυτά που θα επέλευσε.

Ωστόσο οι επισημάνσεις αυτές έχουν περιορισμένη ισχύ και αξία για το τμήμα εκείνο του γενικού μέρους, στο οποίο εντάσσονται οι διάφορες κυρώσεις και οι σωφρονιστικοί θεσμοί. Πράγματι, οι συναφείς ρυθμίσεις του Κώδικα έχουν υποστεί αλλεπάλληλες ευκαιριακές τροποποιήσεις τόσο στη διατύπωση, όσο και στην ουσία τους (π.χ. η υφ' όρον απόλυτη μετά το 1993). Με αποτέλεσμα, να δίνουν ευθέως την εντύπωση «λίθων και πλίνθων ατάκτως ερριψμένων», χωρίς μεταξύ τους συνοχή, χωρίς σαφείς στόχους στρατηγικής (πέραν ορισμένων αλληλοαναιρούμενων πολιτικών επιλογών), χωρίς ορθολογική ανανέωση παλαιών διατάξεων με βάση τις νεότερες ανάγκες της κοινωνίας και τις δεσμεύσεις εκ των διεθνών συμβάσεων και χωρίς να έχει επαληθευθεί με επιστημονικές έρευνες η ορθότητα των λύσεων που κατά καιρούς προτιμήθηκαν.

2. Τι θα μπορούσαν όμως να προφέρουν οι επιστημονικές έρευνες στην επιτυχή αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα; Πιστεύω ότι από τα αναρίθμητα πορίσματα τέτοιων ερευνών, χρήσιμα θα ήταν για τις ανάγκες αυτής της αναθεώρησης τα ακόλουθα δύο:

Πρώτον, ότι σύμφωνα με επαναληπτική (follow - up) έρευνα που διεξήγαγε το Πανεπιστήμιο Αθηνών σε αποφυλακισμένους νεαρούς κρατουμένους, ΟΛΟΙ όσοι βρέθηκαν και πάλι -έπειτα από 6-7 έτη- έγκλειστοι στις φυλακές (περί το 48,5%), ήταν πολυυπότροποι, είχαν δηλ. εκτίσει περισσότερες από μία ποινές μετά την αρχική κράτησή τους το 1993, ενώ η κατάσταση δεν ήταν πολύ καλύτερη για όσους εντοπίσθηκαν εκτός φυλακής (51,5%), αφού, όπως παραδέχθηκαν, πολλές από τις παραβατικές τους πράξεις απλώς δεν υπέπεσαν στην αντίληψη των διωκτικών αρχών¹. Μάλιστα ομολογούν ότι η φυλακή είχε επάνω στην προσωπικότητά τους αποδομητικές επιπτώσεις, με την έννοια ότι τους κάνει οκνητρούς και τους εξωθεί να υιοθετούν πρότυπα συμπεριφοράς που τους στρώχουν στην παρανομία, όπως: «να κοιτάνε μόνο τον εαυτό τους», «να μην ενδιαφέρονται για τους άλλους» και να πειθαρχούν σε κανόνες μόνο και μόνο γιατί αυτοί τους επιβάλλονται άνωθεν, χωρίς και να συνειδητοποιούν την αξία της πειθαρχίας. Πράγμα

* Προδημοσίευση από τον υπό έκδοση Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Αργύριο Καρρά, μικρό δείγμα μεγάλης τιμής για την πολύχρονη επιτυχημένη θητεία του (και) στις ποινικές επιστήμες. Η μελέτη παρουσιάσθηκε και συζητήθηκε κατά τη διάρκεια εκδήλωσης στο Εφετείο Αθηνών. Η εκδήλωση διοργανώθηκε από τη Διοίκηση του Δικαστηρίου αυτού και από τη Διεύθυνση του περιοδικού «Ποινικός Λόγος», με γενικότερη θεματική: «Η αναθεώρηση του ΠΚ και του ΚΠΔ. Προβληματισμοί και Προτάσεις». Επίσης, συζήτηση της μελέτης αυτής έγινε στην Επιτροπή Αναθεώρησης ΠΚ, της οποίας ο υπογράφων είναι μέλος. Αυτονότερο ότι οι εδώ διατυπώμενες απόψεις έχουν προσωπικό χαρακτήρα και δεν απηχούν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Επιτροπής Αναθεώρησης. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται και από τη θέση αυτή στους κ.κ. Φώτη Μακρή και Ανδρέα Ζύγουρα, Αντεισαγγελείς Αρείου Πάγου, για τη γνώμη τους στο τελικό κείμενο.

1. Ευγ. Σταθουλοπούλου/ Φωτ. Μηλιώνη/ Ν. Κουράκης, Νεαροί κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους. Συμπεράσματα επαναληπτικής έρευνας, Ποινιτογ 2004, 2895-3912; ιδίως 2897, 2904-2906.

που σημαίνει ότι η φυλακή όχι μόνο δεν μπορεί να βελτιώσει όσους εγκλείονται σ' αυτήν, αλλά κατά κανόνα τους κάνει και πολύ χειρότερους.

Και δεύτερον, ότι σύμφωνα με επαναληπτικές έρευνες των Wolfgang, Figlio και Sellin², το 51,9% των εγκλημάτων διαπράττονται -σε βάθος χρόνου- από μια μικρή ομάδα πολυυποτρόπων εγκληματιών, που δεν υπερβαίνει σε ποσοστό το 18%. Θα αρκούσε επομένως στην περίπτωση αυτή μια αυστηρότερη αντιμετώπιση αυτών των δραστών, σύμφωνα ιδίως με όσα προβλέπονται από τις διατάξεις περί υποτροπής, ώστε να τεθεί υπό έλεγχο ο σκληρός πυρήνας εγκληματιών.

Απόρροια αυτών των ερευνητικών πορισμάτων ως προς την ακολουθητιά αντεγκληματική πολιτική αποτελεί ήδη από τη δεκαετία του '70 η διδασκαλία του αμερικανού Edwin M. Schur³. Κατ' αυτήν, για τις ελαφρότερες περιπτώσεις εγκληματιών θα πρέπει κατά βάση να εφαρμόζονται προγράμματα αρωγής που δεν προϋποθέτουν εγκλεισμό σε φυλακή, όπως π.χ. η παροχή κοινωφελούς εργασίας. Μάλιστα, κατά τις σύγχρονες τάσεις της αποκαταστατικής δικαιοσύνης (*restorative justice*), τα μέτρα αυτά πρέπει να αποδίδουν έμφαση στην αποκατάσταση της ζημίας και της γενικότερης θέσης του θύματος. Από την άλλη πλευρά, για τις σοβαρότερες περιπτώσεις εγκληματιών, αυτών δηλ. που παρουσιάζουν ροπή προς το έγκλημα, όπως ιδίως οι (πολυ)υπότροποι, θα πρέπει μεν να επιλέγεται ως *ultimum refugium*, και εφόσον τούτο δικαιολογείται από τις πράξεις τους, ο εγκλεισμός τους στη φυλακή, αλλά με παράλληλο σεβασμό των δικαιωμάτων τους ως κρατουμένων, χωρίς δηλ. να επιτρέπεται κατ' αρχήν παρέμβαση στην προσωπικότητά τους για θεραπευτικούς ή άλλους λόγους⁴. Ως όριο, επομένως, στην εφαρμογή μιας τέτοιας αντεγκληματικής πολιτικής απέναντι στους (πολυ)υπότροπους εγκληματίες τίθεται η ιδέα της εξασφαλιστικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου και κατ' επέκταση η αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με την αντίστοιχη ρύθμιση του ά. 25§1 Συντ⁵. Τη βασική αυτή γραμμή ποινικής μεταχείρισης καταδικαζομένων έχει από ετών υιοθετήσει και το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο συνέστησε στις Κυβερνήσεις των κρατών μελών αφενός «να προβούν σε όλες τις δυνατές ενέργειες για να περιοριστούν οι ποινές φυλάκισης για δράστες ελαφρών εγκλημάτων, οι οποίοι δεν θεωρούνται επικίνδυνοι για την κοινωνία» με ταυτόχρονη προώθηση «στο νομοθετικό και στο διοικητικό πεδίο ενός συνόλου προσεκτικά ταξινομημένων μέτρων, κειμένων ανάμεσα στη φυλάκιση και στην απόλυτη ελευθερία» (μέρη A.1 και 4 της Απόφασης (73)17) και αφετέρου «να επιδιώξουν μια αντεγκληματική πολιτική κατά την οποία οι μακρόχρονες ποινές θα επιβάλλονται μόνο εάν είναι αναγκαίες για την προστασία της κοινωνίας» (μέρος I.1 της Απόφασης (76)2) και «κατά τρόπο που να γίνεται σεβαστή η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα» (Σύσταση R (82)17, αρ. 3)⁶. Αντίστοιχα διαμορφώνονται και οι σκοποί της ποινής⁷, οι οποίοι δεν μπορούν να έχουν ενιαία στόχευση, αλλ' εξυπρετούν πρωτίστως μεν τον εκφοβισμό και τη διαπαιδαγώγηση στα μικρής και μεσαίας βαρύτητας αδικήματα, περισσότερο, δε, την όποια βελτίωση του εγκληματία και την προστασία της κοινωνίας στα σοβαρότερα και ιδίως τα καθ' υποτροπήν αδικήματα ή, γενικότερα, στα αδικήματα που, έστω, επισύρουν ποινή κατά της ελευθερίας άνω των 5 ετών.

3. Ποια είναι όμως η κατάσταση στην Ελλάδα ως προς εκείνους που εγκλείονται ή δεν εγκλείονται στις φυλακές; Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όσων ήσαν κρατούμενοι την

2. Marvin E. Wolfgang/ Th. Sellin/ Robert Figlio, Delinquency in a Birth Cohort, εις: Joseph E. Jacoby (ed.), Classics of Criminology, Long Groove, Illinois: Waveland Press, Inc., 2004³, 44-51: 47 και Marvin E. Wolfgang, Crime in a Birth Cohort, εις: Roger Hood (ed.), Essays in Honour of Sir Leon Radzinowicz, London: Heinemann, 1974, 79-82: 85 επ. – πρβλ. N. E. Κουράκη, Δίκαιο Παραβατικών Ανθλίκων, Αθήνα/ Κομοτηνή, Α. Ν. Σάκκουλας, 2004, σελ. 86 και σημ. 62.
3. Edwin M. Schur, Radical Non – Intervention, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, 1973, ιδίως σελ. 168 επ., 23 επ., 154 επ. – πρβλ. N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 2005⁴, § 305 και σελ. 357 επ.
4. Αντίστοιχη και η κατεύθυνση της βρετανικής αντεγκληματικής πολιτικής, που σε γενικές γραμμές ακολουθείται και σήμερα: N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (δ.π.), § 360 και σελ. 462 επ.
5. Για το περιεχόμενο αυτής της σημαντικής ιδέας περί εξασφαλιστικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου και τις εφαρμογές της στον χώρο της ποινικής καταστολής, κυρίως από την άποψη ενός μετριασμού στην επιβολή σκληρών ποινών και στον εμποτισμό του ποινικού δικαίου με τις αρχές της επιείκειας και του σεβασμού των δικαιωμάτων του Ανθρώπου από καταχρήσεις του κρατικού μηχανισμού, βλ. ιδίως N. Παρασκευόπουλο, εις: Λ. Μαργαρίτη/ N. Παρασκευόπουλο, Ποινολογία, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2005⁷, σελ. 31 επ., 336 επ. και passim.
6. Πρβλ. Στ. Αλεξιάδη, Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2005, αντίστοιχα σελ. 70, 91 και 159.
7. Για τις νεότερες τάσεις της επιστήμης ως προς τους σκοπούς της ποινής βλ. ενδεικτικά Λεων. Κοτσαλή, Ποινικό Δίκαιο, Γεν. Μέρος, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, τ. Α', 2005, 1.1.3., σελ. 13 επ.

1.6.2006, τιροκύπτει ότι **ούτε μένουν εκτός φυλακής αυτοί που διαπράττουν μικρής ή μέσης σημασίας αδικήματα, ούτε, αντιστρόφως, εγκλείονται στη φυλακή όσοι έχουν πράγματι ροπή προς το έγκλημα.** Ειδικότερα:

4. Επί συνόλου 6.977 καταδίκων, 230 κρατούμενοι εξέτιαν ποινή έως 6 μήνες, 276 από 6 μήνες έως 1 έτος, 361 από 1 έως 2 έτη και 1.127 από 2 έως 5 έτη. Αρα, ποσοστό 12,4% του συνόλου των καταδίκων κρατούνταν στις φυλακές με ποινή έως 2 έτη και άλλο ένα ποσοστό 16,2% με ποινή 2-5 ετών. Δηλαδή, περισσότεροι από το 1/4 των καταδίκων (28,6%) ήσαν έγκλειστοι με ποινές που επιβάλλονται σε πράξεις μικρής και μεσαίας εγκληματικότητας και που ακόμη και με τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα δεν οδηγούν κατ' ανάγκη κάποιον στη φυλακή.

Πράγματι, κατά το ισχύον δίκαιο, η ποινή της φυλάκισης με διάρκεια έως τα τρία έτη, είναι, αναλόγως του ύψους της, μετατρεπτέα ή μετατρέψιμη σε χρηματική και σε παροχή κοινωφελούς εργασίας. Μετατρεπτέα σε χρηματική, υποχρεωτικά μεν εάν το ύψος της δεν ξεπερνά τα δύο έτη (εκτός εάν ο δράστης είναι υπότροπος και το Δικαστήριο αποφασίσει σχετικώς), δυνητικά δε εάν το ύψος της έχει διάρκεια από 2 έως τρία έτη. Και μετατρέψιμη σε παροχή κοινωφελούς εργασίας, υποχρεωτικά μεν, εάν το ύψος της δεν ξεπερνά τα δύο έτη, δυνητικά δε, εάν το ύψος της έχει διάρκεια από δύο έως τρία έτη (άρθρο 82 παρ.1,2,6 ΠΚ).

Επίσης, για πρωτόπειρους δράστες και μικροποινίτες, για εκείνους δηλ. που έχουν καταδικασθεί στο παρελθόν σε φυλάκιση που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες, η ποινή φυλάκισης που τους επιβάλλεται αναστέλλεται υπό όρους ή υπό επιτήρηση. Χωρίς περιοριστικούς όρους εάν το ύψος της δεν υπερβαίνει τα δύο έτη, με περιοριστικούς όρους για ποινή δύο μέχρι τριών ετών (άρθρα 99 παρ.1 και 100 ΠΚ), και υπό επιτήρηση και όρους εάν το ύψος της έχει διάρκεια από τρία έως πέντε έτη (άρθρο 100Α ΠΚ).

Το γεγονός, επομένως, ότι κάποιος συμπολίτης μας, που είναι δράστης όχι ιδιαίτερα σοβαρού εγκλήματος, υφίσταται τη φθοροποιό επίδραση της φυλακής διότι δεν έχει να πληρώσει τη μετατρέψιμη ποινή του ή διότι δεν έχει λειτουργήσει ακόμη εκτεταμένα στην πράξη -από υπαιτιότητα της Πολιτείας- ο σημαντικός θεσμός τη αναστολής υπό επιτήρηση (probation), αποτελεί κατά τη γνώμη μου μία σαφή αποτυχία του σωφρονιστικού μας συστήματος και μία κατάσταση που δεν μπορεί να τυγχάνει ανοχής σε μια δικαιοκρατούμενη κοινωνία. Γενικότερα, η βραχυχρόνια έκτιση ποινής θα πρέπει να γίνεται δεκτή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως π.χ. όταν οδηγεί κανείς σε κατάσταση υπαιτίου μέθης⁸.

Επιπλέον, και όταν ακόμη στις πλείστες των περιπτώσεων η φυλάκιση μετατρέπεται σε χρηματική ποινή (ποσοστό που έφθασε το 2002 στο 48%, με ένα ακόμη 41,5% για την υφή όρον αναστολή της ποινής και ένα 8,7% για χρηματικές ποινές⁹), και πάλι ο τρόπος λειτουργίας του θεσμού της μετατροπής δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβάλλει σε μια επιτυχή άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής. Και τούτο, διότι, όπως είναι γνωστό, το χρηματικό ποσό δύσων καταδίκαζονται σε εκ μετατροπής ποινή εξισώνεται κατά κανόνα προς τα κάτω για κάθε ειδούς περιπτώσεις δραστών, χωρίς δηλ. να τηρείται το ά. 82§3 ΠΚ για επιμέτρηση της χρηματικής ποινής με βάση την οικονομική κατάσταση του καταδικαζόμενου (πρβλ. και ά. 80 για τις εξ αρχής χρηματικές ποινές). Αποτέλεσμα, πολύ συχνά οι επιβαλλόμενες μετατρέψιμες ποινές να είναι εμφανώς μικρότερες από το επιδιωχθέν ή επιτευχθέν οικονομικό όφελος εκ πης εγκλη-

8. Τέτοιες βραχυχρόνιες εκπιόμενες ποινές για οδήγηση σε κατάσταση μέθης επιβάλλονται π.χ. στην Ολλανδία και στη Σουηδία, όπου το φαινόμενο της επικίνδυνης αυτής συμπεριφοράς είναι ιδιαίτερα συχνό (Πρβλ. N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2009⁴ (ο.π.), §335, σελ. 419 και σημείωση με αστερίσκο, καθώς επίσης §324, σελ. 398). Για την Ελλάδα αποφασίσθηκε η εφαρμογή του μέτρου αυτού για τους ταραξίες των γηπέδων (πρβλ. σχήμα ανακοινώσεις για τροπολογία που κατατέθηκε στη Βουλή για ποινές χωρίς αναστολή και μετατροπή δύσων πράξεων γηπεδικής βίας τελούνται από άτομα άνω των 18 ετών: εφημ. «City Press» της 14.6.2006, σελ. 3). Βεβαίως, ένα τόσο αμφιλεγόμενο μέτρο θα πρέπει να εκτίεται μόνο σε ειδικούς χώρους κράτησης, προορισμένους αποκλειστικά για βραχυχρόνες ποινές και, ενδεχομένως, σε συνδυασμό με το καθεστώς της ημελευθερίας (κυρίως κατά τις ημέρες διεξαγωγής ποδοσφαιρικών αγώνων). Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών και τα διεθνή κείμενα, ο εγκλεισμός των ανηλίκων πρέπει να εφαρμόζεται μόνο σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις: N. E. Κουράκη, Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Αθήνα/ Κομοτηνή: A. N. Σάκκουλας, 2004, σελ. 276 επ. Πάντως χρήσιμο είναι να επισημανθεί ότι κατά τον Κωνσταντίνο Γαρδίκα, Εγκληματολογία, τ. Γ' (Σωφρονιστική), 1965 σε ανατύπωση 2001 από τις εκδ. A. N. Σάκκουλα, σελ. 724, «η κατάργηση της βραχυχρόνιος κράτησης ως προς τους εφήβους, ην θεσπίζει ο ελλην. ΠΚ 1950, δεν νομίζω ότι είναι λαστελής: διότι η βραχυχρόνιος κράτησης ασκεί εντονωτέραν προειδοποιητικήν επιδρασιν επί τους ανηλίκους», κατά παραπομπή της Αγγ. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2004⁵, σελ. 241 και σημ. 318.
9. Τα στοιχεία αυτά υπάρχουν στην ιστοσελίδα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας: www.statistics.gr. Για συγκριτικούς πίνακες έως το 1996, οπότε το ποσοστό των αναστολών ήταν σημαντικά μικρότερο (περί το 21%) και των μετατροπών μεγαλύτερο (περί το 73%), βλ. ιδίως N. Kourelaki, 2005, σελ. 53, αρ. 6 και υπό άρθρο 53, αρ. 2, αντίστοιχα σελ. 854 και 866, στην «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», Αθήνα: Π. N. Σάκκουλα, 2005.

ματικής πράξεως και άρα να στερούνται εκφοβιστικού χαρακτήρα. Περαιτέρω, οι ποινές αυτές, όσο μικρές και αν είναι, καταντούν δυσβάστακτες για κάποιους άπορους συμπολίτες μας, οι οποίοι οδηγούνται στη φυλακή επειδή το ύψος της ποινής είναι δυσανάλογο προς την οικονομική τους κατάσταση. Βεβαίως και εδώ ο νόμος προβλέπει μείωση της μετατρέψιμης ποινής έως το 1/3 (ά. 82§3 ΠΚ) ή καταβολή με δόσεις (ά. 82§5 ΠΚ -πρβλ. ά.3§5 ν.δ. 356/1974 -Κ.Ε.Δ.Ε. για πληρωμή με δόσεις των μη εκ μετατροπής χρηματικών ποινών). Ομως, και πάλι οι διατάξεις αυτές παραμένουν συνήθως ανεφάρμοστες, με αποτέλεσμα να συσωρεύονται στις φυλακές μας μικροποιοντες (όπως αναφέρθηκε ήδη, την 1.6.2006 υπήρχαν 867 κρατουμένοι με ποινή έως 2 έτη!).

5. Από την άλλη πλευρά, επί συνόλου 10.058 κρατουμένων (καταδίκων, υποδίκων κ.λπ.) την 1.6.2006, οι μισοί σχεδόν, δηλ. οι 4.429 (ποσοστό: 44%) κρατούνταν την 1.6.2006 για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, δηλ. για μια παράβαση στην οποία οι εμπλεκόμενοι είναι συχνά όχι έμποροι, αλλά χρήστες ή εξαρτημένοι, έχοντας δηλ. ανάγκη πρωτίστως θεραπευτικής μεταχείρισης και όχι τιμωρίας, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν ελλείψει σαφούς νομοθετικής οδηγίας ως προς το πώς ορίζεται η «μικροποσότητα» ναρκωτικών, ορισμένοι δράστες καταδίκαζονται ως έμποροι ακόμη και για περιορισμένες ποσότητες ουσιών. Αντιθέτως, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού μας Κώδικα περί υποτροπής (ά. 88 επ. ΠΚ)¹⁰, με αποτέλεσμα να μένουν εκτός φυλακής αυτοί ακριβώς που θα έπρεπε, λόγω ροπής προς το έγκλημα, να είναι έγκλειστοι. Η μη εφαρμογή των διατάξεων περί υποτροπής φαίνεται ότι συμβαίνει για καθαρά πρακτικούς λόγους, καθώς δεν έχει ακόμη διαμορφωθεί on - line σύνδεση των εισαγγελιών με τα αρχεία του Ποινικού Μητρώου, ώστε να υπάρχει άμεση πρόσβαση στις πληροφορίες περί υποτροπής των εκάστοτε δραστών, ούτε και αξιοποιείται κατά τη φάση της προκαταρκτικής εξέτασης το αντίγραφο ποινικού μητρώου για δικαστική χρήση του υπόπτου, όπου περιέχονται και οι αμετάκλητες καταδίκες (πρβλ. ά. 574§2 στοιχ. β' ΚΠΔ), ώστε να απαγγελθεί στη συνέχεια η εις βάρος του κατηγορία με βάση και τις διατάξεις περί υποτροπής¹¹. Συνήθως στην πράξη, αντί της υποτροπής γίνεται χρήση των ειδικών ρυθμίσεων για τους καθ' έξη και κατ' επάγγελμα δράστες, με όλα τα γνωστά μειονεκτήματα που συνεπάγεται ένας τέτοιος χειρισμός του προβλήματος (ιδίως: αποσπασματικές ρυθμίσεις μόνο για επιμέρους εγκλήματα και δη χωρίς να προϋποτίθεται, προς εφαρμογή των διατάξεων περί καθ' έξη και κατ' επάγγελμα δραστών, προηγούμενη καταδικαστική απόφαση για οποιοδήποτε εκ δόλου έγκλημα, όπως αντίθετα προβλέπεται με τις γενικές διατάξεις περί υποτροπής)¹².

6. Εν όψει των ανωτέρω, πώς θα μπορούσε να βελτιωθεί η κατάσταση;

Προτείνονται εντελώς ενδεικτικά τα κάτωθι:

- Θέσπιση των αναγκαίων κανονιστικών πράξεων (προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων) και ενεργοποίηση των συναφών υποστηρικτικών μηχανισμών, ώστε για λειτουργήσουν επιτέλους αποδοτικά πολλές επιτυχημένες ρυθμίσεις του Ποινικού μας Κώδικα, οι οποίες αυτοχώς έχουν παραμείνει «στα χαρτιά» ή υπολειτουργούν. Ιδίως πρέπει να συσταθεί άμεσα το Σώμα Επιψελητών Κοινωνικής Αρωγής (ά. 15 ν. 1941/1991 - κατά πληροφορίες η σύσταση αυτή επίκειται να ολοκληρωθεί προσεχώς), ώστε (α) να αξιοποιηθεί η υφ' όρον αναστολή εκτέλεσης υπό επιτήρηση για ποινές 3-5 ετών πρωτόπειρων δραστών (ά. 100Α ΠΚ), νεαρής έστω ηλικίας, (β) να γίνει περισσότερο ουσιαστική η λειτουργία της υφ' όρον απόλυτης, δηλ. με προστατευτική επί-

-
10. Όπως αναφέρεται σε σχετική από 8.4.1992 εγκύλιο του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου Γ. Πλαγιανάκου, οι διατάξεις των ά. 88 επ. ΠΚ έχουν τύχει έως τώρα «υποτονικής εφαρμογής» -πρβλ. Νικ. Δημητράτο υπό ά. 88-93 (Εισαγωγικές Παρατηρήσεις), αρ. 7, στην «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 1140.
11. Φαινομενικό εμπόδιο στο να λομβάνεται υπόψη το αντίγραφο ποινικού μητρώου ενός υπόπτου ή κατηγορούμενου κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης είναι η διάταξη του ά. 577§2 ΚΠΔ, η οποία, ούτως ή μέτωπος, έχει κατακριθεί ως «εξωπραγματική» (Σ. Σφανδός, ΝοΒ 36: 1988, 1762). Το εμπόδιο είναι απλώς φαινομενικό, διότι αντίκειται στο βασικό αξίωμα του δικαίου ότι «impossibilium nulla obligatio est», δηλ. δεν υπάρχει υποχρέωση για το αδύνατο (πρβλ. για τη γενική ισχύ αυτής της αρχής: ΑΠ 139/2002, Ποινχρ NB' 2002, 837) και εν προκειμένω είναι αδύνατο να υπάρξει εφαρμογή των διατάξεων περί υποτροπής χωρίς να ληφθεί υπόψη το ποινικό μητρώο του κατηγορούμενου ήδη κατά την άσκηση ποινικής δίωξης, ο δε νομοθέτης, θεωρίζοντας τη διάταξη του ά. 577§2, προφανώς δεν ήθελε να καταστήσει ανενεργές τις διατάξεις περί υποτροπής. Από την άλλη πλευρά είναι σαφές ότι εφόσον ο κατηγορούμενος κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης δεν ευρεθεί υπότροπος, επιβάλλεται πλέον να ακολουθηθεί η διαδικασία του ά. 577§2, δηλ. να τεθεί το αντίγραφο ποινικού του μητρώου σε οφραγιστό φάκελο και να ανοιγεί μόνο μετά την απαγγελία της περί ενοχής απόφασης του Δικαστηρίου. Πάντως, χρήσιμο θα ήταν να διευκρινισθεί το θέμα και νομοθετικά.
12. Για το θέμα αυτό βλ. ιδίως της αναπτύξεις Ν. Ε. Κουράκη στη μελέτη «Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες», Ποινλογ 2001, 2175-2179 και κατ' αναδημοσίευση εις: του ίδιου, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τ. Α', Ιστορική και Θεωρητική Προσέγγιση, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 149 επ.

βλεψη του απολυμένου (ά. 106§3 ΠΚ), και (γ) να διευρυνθεί η χρήση του θεσμού της παροχής κοινωφελούς εργα-
σίας (ά. 82§6 ΠΚ)¹³. Στο ίδιο πλαίσιο επιβάλλεται να·ενεργοποιηθεί πλέον και ο θεσμός του Δικαστή και του Δικα-
στηρίου Εκτέλεσης των Ποινών, που θεσπίσθηκε «στα χαρτιά» από το 1999 (ά. 85 επ. ν. 2776/1999 - ΣωφρK)¹⁴.

- Ουσιαστική εφαρμογή των διατάξεων του ΠΚ περί υποτροπής: Να λαμβάνεται δηλ. υπόψη από τους αρμόδιους εισαγγελείς, κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης, το δελτίο ποινικού μητρώου του κατηγορουμένου.
- Ουσιαστική εφαρμογή των διατάξεων του ΠΚ για την επιμέτρηση της χρηματικής ποινής και για το ύψος της μετατρεπόμενης ποινής (ά. 80 και 82§3 ΠΚ) σε περίπτωση κατά την οποία ο δράστης έχει μικρές οικονομικές δυνατότητες.

Εκτός από τα παραπάνω, που αφορούν την εφαρμογή διατάξεων του ισχύοντος δικαίου, προτείνονται και οι ακό-
λουθες τροποποιήσεις του ποινικού μας δικαίου σε θέματα ποινικής καταστολής:

- Εμπλουτισμός του ποινικού μας οπλοστασίου, έστω και πειραματικά, όπως συνέβη στην Ολλανδία¹⁵, με εναλ-
λακτικές κυρώσεις «κοινοτικού χαρακτήρα» (community sentences)¹⁶, δηλ. με κυρώσεις οι οποίες για μικρής
ή μέσης απαξίας αδικήματα εκτελούνται εκτός φυλακής και μέσα στο πλαίσιο της κοινότητας. Η χρηματική ποινή αποτελεί τη συνηθέστερη τέτοια ποινή στις περισσότερες ποινικές έννομες τάξεις. Προκειμένου να έ-
χει όμως η ποινή αυτή αποτελεσματικότητα, θα πρέπει, για ορισμένα τουλάχιστον οικονομικά αδικήματα, να
υπολογίζεται αυτή ως πολλαπλάσιο του επιδιωχθέντος ή επιτευχθέντος από τον δράστη οικονομικού οφέ-
λους¹⁷ και όχι με βάση ένα προσδιορισμένο εκ των προτέρων πλάισιο χρηματικής ποινής. Περαιτέρω, οι εναλ-
λακτικές αυτές κυρώσεις θα πρέπει να έχουν όλες αυτοτελή χαρακτήρα και να μπορούν να επιβληθούν ακόμη
και σωρευτικά¹⁸, όταν βεβαίως αυτό δικαιολογείται από τις ειδικότερες περιστάσεις της πράξης και μέσα στα
όρια της αρχής της αναλογικότητας. Μία σειρά τέτοιων αυτοτελών ποινικών κυρώσεων εμπεριέχει ο Πολωνι-
κός Κώδικας του 1997¹⁹. Ειδικότερα, ο Κώδικας αυτός προβλέπει ως αυτοτελείς ποινές την αποκατάσταση
της ζημίας αλλά και την περαιτέρω αποζημίωση του θύματος (π.χ. εάν με το έγκλημα προκλήθηκε σοβαρή
βλάβη της υγείας του θύματος), καθώς και ορισμένες άλλες κυρώσεις που στο ελληνικό δίκαιο έχουν τον χα-
ρακτήρα παρεπόμενων ποινών: αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων, απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος ή
ενασχόλησης με συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες, αφαίρεση της άδειας οδήγησης, δήμευση των
προϊόντων ή εργαλείων του εγκλήματος, δημοσίευση της καταδικαστικής απόφασης, κ.λπ.
- Ενδιαφέρουσες εναλλακτικές ποινές αποτελούν επίσης (α) η επιβολή της ποινής - καθήκοντος, που εφαρμό-
ζεται στην Ολλανδία²⁰ μέσα από διάφορα προγράμματα εκπαιδευτικού, επαγγελματικού, θεραπευτικού ή συμ-
φιλιωτικού (με τον παθόντα) χαρακτήρα και (β) η ποινή της ελεγχόμενης ελευθερίας, που εφαρμόζεται στην
Ιταλία²¹, με επιβολή περιορισμών ως προς τις κινήσεις και τη διαμονή του καταδικαζόμενου (π.χ. απομάκρυνση

13. Σύμφωνα με υπηρεσιακό σημείωμα από 21.11.2005 της Γενικής Διευθύντριας Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης κ. Χρ. Λέτρου, κατά το διάστημα 1.1.1998-31.3.2005 είχαν εκδοθεί συνολικά 756 αποφάσεις Δικαστηρίων με ποινές μετατρεπόμενες σε κοινωφελή εργασία, ενώ στην εφαρμογή του θεσμού συμπετείχαν 102 φορείς (Δήμοι ή Κοινότητες, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων κ.πλ.). Για τους φορείς υλοποίησης της κοινωφελούς εργασίας έχει δημοσιευθεί σχτ. Απόφαση-Πίνακας του Υπουργού Δικαιοσύνης στην Εφημερίδα Κυθερώνες 8/17/ 13.1.2005.
14. Υπενθυμίζεται ότι ο θεσμός λειτουργεί από επών με επιτυχία στην Ιταλία (αρχικό ά. 144-8 ΠΚ και ήδη ά. 68 επ. ΣωφρN) και στη Γαλλία (ά. 722 επ. ΚΠΔ) - πρβλ. N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §348 σελ. 441 και §351 σελ. 448.
15. Πρβλ. N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §336 και σελ. 421.
16. Κυρίως με την Criminal Justice Act 1991 - βλ. N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), 360 σελ. 465.
17. Αυτή φαίνεται να είναι και η μόνη κύρωση που μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τους οικονομικούς παραβάτες, όπως τουλάχιστον προκύπτει από τις σχετικές έρευνες - πρβλ. N.E. Kourάκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 1998, 3.1.1., σελ. 256 και σημ. 14 και 15, όπου και αναφορά σχτ. διάταξη με τέτοιο περιεχόμενο (ά. 2 του α.ν. 710/1945).
18. Έτσι στη Γαλλία η κοινωφελής εργασία ως αυτοτελής κύρωση (ά. 131-8 ΠΚ) μπορεί να επιβληθεί, ενδεχομένως, και με χρηματική ποινή, ενώ στην Αυστρία από το 1988 παρασχέθηκε στους εφαρμοστές του νόμου η δυνατότητα να επιβάλλουν ενμέρει αναστολή εκτέλεσης της ποινής και ενμέρει έκπιση της ή καταβολή χρηματικής ποινής. Ανάλογο σωρευτικό σύστημα έχει καθιερωθεί και στη Δανία: N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §353 σελ. 451, §341 σελ. 430-431, §332 σελ. 408.
19. Το κείμενο του Πολωνικού Κώδικα της 6.6.1997 σε ανεπίσημη αγγλόφωνη μετάφραση μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα: www.era.int/domains/corpus_juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf.
20. Πρβλ. N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §335a σελ. 420.
21. Άρθρο 56 ν. 689/1981 - πρβλ. N. E. Kourάκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §349 σελ. 444.

από τον τόπο διαμονής μόνο μετά από άδεια της αρχής - πρβλ. ά. 73 ΠΚ: απαγόρευση διαμονής). Ενδεχομένως θα μπορούσε στο πλαίσιο αυτό να χρησιμοποιηθεί και ο θεσμός της κατ' οίκον κράτησης²², ο οποίος άλλωστε προβλέπεται ήδη από χρόνια στο ά. 281 ΚΠΔ για κράτηση προσώπου που συλλαβάνεται, αλλά ουδέποτε εφαρμόσθηκε.

Είναι προφανές ότι η παροχή διακριτικής ευχέρειας στους εφαρμοστές του δικαίου προς αξιοποίηση αυτών των εναλλακτικών ποινών, κυρίως βέβαια για μικρής σημασίας αδικήματα, έχει κατά τη γνώμη μου μόνο θετικά αποτελέσματα: Χωρίς να αποδύναμωνται στις περιπτώσεις αυτές η εκφριστική λειτουργία της ποινής, αποφεύγονται ωστόσο οι αχρηστευτικές και εξαχρειωτικές για τον καταδικαζόμενο συνέπειες ενός εγκλεισμού σε φυλακή, όπως επίσης αποφεύγονται οι γνωστές ανισότητες που προκαλεί η επιβολή χρηματικής ποινής εκ μετατροπής σε οικονομικώς αδύναμα άτομα και, περαιτέρω, επιχειρείται μία ενίσχυση του παιδαγωγικού ρόλου της ποινής μέσα από την επιβολή στον καταδικαζόμενο υποχρεώσεων και καθηκόντων. Οχι μικρότερης σημασίας είναι, τέλος, το ότι με τις ποινές αυτές αποσυμφορούνται οι φυλακές²³ και δη από ελαφροποιήσεις που δεν θα έπρεπε να βρίσκονται σ' αυτές, καθώς και το ότι το κόστος των εναλλακτικών ποινών είναι, κατά έρευνες, ακόμη και 22 φορές μικρότερο από το κόστος διαμονής, σύτος και φύλαξης ενός κρατουμένου²⁴. Αξίζει εδώ να σημειωθεί, ότι με βάση τους εκάστοτε κρατικούς προϋπολογισμούς για δαπάνες σωφρονιστικών υπηρεσιών κ.λπ., και τον συσχετισμό τους με τον αριθμό κρατουμένων αντίστοιχης χρονικής περιόδου, **ένας κρατούμενος εκδότιζε στον Ελληνα φορολογούμενο** περί τα 8.400 € ετησίως το 2001 και 11.800 € το 2005 (άρα **περί τα 700 € μηνιαίως το 2001 και περί τα 985 € το 2005**)²⁵.

- Στο ίδιο πλαίσιο για περισσότερο ευέλικτες και λιγότερο δαπανηρές μεθόδους αντιμετώπισης της μικρής και μεσαίας εγκληματικότητας εντάσσονται και **διάφορες κατά παρέκκλιση διαδικασίες**, όπως: (α) η εισαγγελική παράκαμψη της διαδικασίας ποινικής δίωξης, με ταυτόχρονη ενίσχυση επιβολή στον ύποπτο κάποιων όρων ή υποχρεώσεων (η ρύθμιση αυτή προβλέπεται ήδη για τους ανηλίκους στο ά. 45Α ΚΠΔ : αποχή από ποινική δίωξη), (β) η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος²⁶ και η ρύθμιση αυτή, ιδιαίτερα διαδεδομένη π.χ. στη Νορβηγία και στη Γαλλία²⁷, προβλέπεται από ετών στο ά. 25§4 περ. α' του Οργανισμού Δικαστηρίων - ν. 1756/1988 και εφαρμόζεται επιτυχώς από εισαγγελείς και αστυνομικά όργανα²⁷, ενώ θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο και των τοπικών συμβουλίων πρόληψης της παραβατικότητας, κατ' ά. 16 ν. 2713/1999, υπό την επιβλέψη, βεβαίως, των αρμοδίων εισαγγελέων²⁸ και, τέλος, (γ) η δυνατότητα του ίδιου του κατηγορουμένου να ζητήσει την επιβολή σ' αυτόν χρηματικής ποινής και ελεγχόμενης ελευθερίας, ώστε να αποφύγει - εφόσον η αίτηση του γίνει δεκτή- την εκδίκαση της υπόθεσής του στο ακροατήριο, σύμφωνα με αντίστοιχη ρύθμιση στο ιταλικό και στο γαλλικό δίκαιο²⁸, κατά προφανή επίδραση του αγγλοσαξωνικού θεσμού "plea bargaining" που εφαρμόζεται απύπω και στην Κύπρο.

-
22. Για τον θεσμό αυτό πρβλ. *N. E. Kouráktη*, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), § 312α σελ. 370 επ., όπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές.
23. Χαρακτηριστικό είναι από την άποψη αυτή το παράδειγμα της Φινλανδίας, της οποίας ο αριθμός κρατουμένων περιορίσθηκε θεαματικά μετά το 1976, έπειτα ίδιως από την πολιτική που ακολουθήθηκε εκεί να μεωρωθούν οι ανώτατες ποινές, να φιλελευθεροποιηθούν οι κανόνες για την υφ' όρον απόλυτη, να χρησιμοποιούνται συχνότερα οι χρηματικές ποινές και οι υφ' όρον καταδίκες αντί της φυλάκισης και να εισαχθούν δυνατότητες αποχής από την ποινική δίωξη και την επιβολή ποινής, όταν τούτο επιβάλλεται από τις ανάγκες του θύματος και του ίδιου του δράστη - βλ. *N. E. Kouráktη*, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §334 σελ. 414 επ.
24. Τέτοια ήταν η αναλογία τουλάχιστον όσον αφορά το κόστος διαβίωσης ενός φυλακισμένου σε σύγκριση με εκείνο ενός ατόμου που έχει τεθεί υπό καθεστώς δοκιμασίας - βλ. *N. E. Kouráktη*, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), § 313 και σελ. 375.
25. Για τη συναγωγή αυτών των στοιχείων έγινε χρήση αφενός των Κρατικών Προϋπολογισμών ετών 2003 και 2006, τόμος Α' (Τακτικός Προϋπολογισμός Κεντρικής Υπερεσίες), που κατατέθηκαν αντίστοιχα τον Νοέμβριο 2002 (σελ. 299 επ.) και τον Νοέμβριο 2005 (σελ. 133 επ.) και αφετέρου του αριθμού κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές την 1.1.2001 και την 1.1.2005, σύμφωνα με τις ενημερωτικές δεκαπενθήμερες καταστάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης.
26. Βλ. σχετ. *N. E. Kouráktη*, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §333 σελ. 413 (Νορβηγία) και §354 σελ. 453 (Γαλλία: ά. 41 ΚΠΔ). Ως προς τις δυνατότητες και τα προαπαιτούμενα για τη χάραξη μιας θυματολογικής πολιτικής στον χώρα μας, σύμφωνα και με τα πορίσματα σχετικής έρευνας στην Εισαγγελία Αθηνών (ποσοστό επιτυχίας 80 %!), βλ. ίδιως: *Δέσπ. Σακκαλή, Διευθετήσεις: Μία Προσέγγιση στα Θέματα Συμφιλίωσης και Αποζημίωσης από Αξιόποινες Πράξεις*, εις: *N.E. Kouráktη* (επιψ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Σ. Σάκκουλας, 1994, σελ. 205 επ., 222.
27. Για την επιτυχή εφαρμογή του θεσμού της διαμεσολάβησης στη χώρα μας, σύμφωνα και με τα πορίσματα σχετικής έρευνας στην Εισαγγελία Αθηνών (ποσοστό επιτυχίας 80 %!), βλ. ίδιως: *Δέσπ. Σακκαλή, Διευθετήσεις: Μία Προσέγγιση στα Θέματα Συμφιλίωσης και Αποζημίωσης από Αξιόποινες Πράξεις*, εις: *N.E. Kouráktη* (επιψ.), Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Σ. Σάκκουλας, 1994, σελ. 205 επ., 222.
28. Άρθρο 77 επ. ιταλικού ν. 689/1981 - πρβλ. *N. E. Kouráktη*, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (ό.π.), §349 σελ. 444 και άρθρο 6 § 3 γαλλΚΠΔ (transaction pénale - πρβλ. *M. Dobkine, La transaction en matière pénale*, Dalloz 1994, 137). Για τον θεσμό του plea bargaining (στα ελληνικά θα μπορούσε να αποδοθεί ως «ποινική διαπρογμάτευση») βλ. π.χ. *John Sprack, Emmins on Criminal Procedure*, London: Blackstone, 1992⁶, κεφ. 7.6, σελ. 92 επ.

- Η διάκριση των ποινών κατά της ελευθερίας σε φυλάκιση και κάθειρξη θεωρείται πλέον παρωχημένη (π.χ. δεν υπάρχουν εδώ και δεκαετίες ιδιαίτεροι χώροι για έκτιση καθεμιάς εκ των ποινών αυτών) και προτείνεται, επομένως, η κατάργησή της, με παράλληλη διατήρηση της διάκρισης σε κακουργήματα και πλημμελήματα, όπως αντίστοιχα συνέβη π.χ. στη Γερμανία και την Αυστρία ήδη από το 1975²⁹. Βεβαίως, η καθιέρωση μιας τέτοιας ενιαίας ποινής κατά της ελευθερίας δεν σημαίνει και κατάργηση των λεπτών διακρίσεων που γίνονται σε διάφορες διατάξεις του Ποινικού μας Κώδικα, π.χ. ως προς το πότε μπορεί να υποβληθεί αίτηση για υφ' όρον απόλυτη (ά. 105§1 ΠΚ). Οι διακρίσεις αυτές θα εξετασθούν μία προς μία και θα διατηρηθούν όσες θεωρηθεί ότι ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά και στην αρχή της αναλογικότητας.
- Επίσης, προτείνεται η κατάργηση ή αντικατάσταση και αρκετών παρωχημένων ποινών ή μέτρων ασφαλείας, όπως (α) η εισαγωγή σε κατάστημα εργασίας (στη Νορβηγία η ποινή αυτή καταργήθηκε από το 1970 και στη Δανία από το 1973³⁰, ενώ συβαροί προβληματισμοί γεννώνται ως προς τη συμβατότητα αυτού του μέτρου και με το ά. 22§3 Συντ., όπου απαγορεύεται η αναγκαστική εργασία - βλ. όμως και ά. 4§3 περ. α' ΕΣΔΑ) και (β) η αόριστη κάθειρξη για πολυυπότροπους επικινδυνους εγκληματίες (ά. 90 ΠΚ), καθώς η διάταξη αυτή, πέραν του ότι ουδέποτε εφαρμόσθηκε, εμπερικλείει απαράδεκτη αοριστία ως προς τη διάρκεια της επιβαλλόμενης ποινής, σε αντίθεση με βασικές αρχές του Κράτους Δικαίου.
- Ως προς τα μέτρα ασφαλείας, προτείνεται η απαγκίστρωσή τους από την έννοια του επικινδύνου και η πρόσδοση σ' αυτά ενός σαφούς θεραπευτικού προσανατολισμού και με τις εγγυήσεις της ΕΣΔΑ³¹, σύμφωνα και με αντίστοιχες προτάσεις του Καθηγητή Νίκου Παρασκευόπουλου³². Χρήσιμη θα ήταν, στο πλαίσιο αυτό, η μετονομασία τους σε «μέτρα βελτίωσης» και η ανάθεση ενός μέρους, τουλάχιστον, της εκτέλεσής τους σε ιατρικό προσωπικό και σε κοινωνικούς λειτουργούς, υπό την επιβλεψη πάντως της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Παράδειγμα σύγχρονης εφαρμογής αυτής της ιδέας αποτελεί το μέτρο της παραπομπής σε ιδιαίτερες υπηρεσίες προνοίας (π.χ. για δράστες εθισμένους στο αλκόολ), όπως το μέτρο αυτό εφαρμόζεται στη Σουηδία³³.
- Εμπλουτισμός του Δικαίου Ανηλίκων με θεσμούς όπως η μετατροπή και η υφ' όρον αναστολή εκτέλεσης της ποινής³⁴.
- Κατάργηση των πταισμάτων ως αυτοτελούς κατηγορίας αδικημάτων και μετάταξή τους, έπειτα από εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων, στην κατηγορία των διοικητικών αδικημάτων, ή κάποιας νέας ενδιάμεσης κατηγορίας ποινικών κυρώσεων, όπως οι παραβάσεις τάξεως του γερμανικού δικαίου³⁵, αλλά με τις εγγυήσεις του ά. 7 Συντ. (π.χ. αρχή της μη αναδρομικότητας). Χρήσιμο, πάντως, θα ήταν, ορισμένα από τα πταισμάτα αυτά, στο μέτρο κατά το οποίο ανταποκρίνονται σε ιδιαίτερες ανάγκες της κοινωνίας, όπως η αποτροπή κινδύνων για τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα (π.χ. ασφάλεια δρόμων και πεζοδρομίων κατ' ά. 420 ΠΚ), να αναβαθμισθούν σε πλημμελήματα³⁶.

-
29. Βλ. N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (δ.π.), §338 και σελ. 423 (Γερμανία: §§38 και 12 ΠΚ) και §341 σελ. 430 (Αυστρία: §§18, 17 ΠΚ). Βλ. και γενικότερα στο ίδιο έργο §297 και σελ. 348.
  30. Πρβλ. N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (δ.π.), §333 σελ. 412 (Νορβηγία) και §332 σελ. 408 (Δανία).
  31. N. Παρασκευόπουλος, εις: L. Μαργαρίτη / N. Παρασκευόπουλου, Ποινολογία, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2005⁷, σελ. 54 και σημ. 50, όπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές.
  32. Βλ. N. Παρασκευόπουλου, δ.π., σελ. 49 επ. και ιδιως σελ. 55 επ.
  33. Κεφάλαιο 31 συμπδΠΚ - βλ. N. E. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (δ.π.), §324 σελ. 397.
  34. Για λόγους που δεν είναι εύκολα κατανοήτοι, οι τόσο σημαντικοί αυτοί «εξωδιρυματικοί θεσμοί», ενώ είχαν προταθεί για θέσπιση από την αρμόδια Ομάδα Εργασίας υπό τον τότε Εισαγγελέα Αρείου Πάγου Ευάγγ. Κρουσταλάκη, η οποία κατήρτισε τον μετέπειτα v. 3189/2003, τελικώς δεν συμπεριελήφθησαν στο κείμενο νόμου που ψήφισε η Βουλή - πρβλ. N. E. Κουράκη, Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Αθήνα/ Κομοπηνή: A. N. Σάκκουλας, 2004, σελ. 317 βλ. και Κ.Δ. Σπινέλλη, υπό ά. 127 ΠΚ, αρ. 3, στη «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 1469.
  35. Περί αυτών πρβλ. N.E. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Αθήνα/ Κομοπηνή: A.N. Σάκκουλας, 1998, 3.2.2.2., σελ. 266 επ., όπου και περαιτέρω βιβλιογραφία.
  36. Για τις νεότερες τάσεις στο θέμα αυτό, ιδίως από τη σκοπιά των λεγόμενων «παραβάσεων τάξεων», βλ. π.χ. N. E. Κουράκη, Ποινές, μέτρα ασφαλείας, αποζημίωση. Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 50 - 78 του ΠΚ, αρ. 54 επ., σελ. 839 επ. στο συλλογικό έργο «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2005, όπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές.

- Γενικότερη αποκάθαρση του Ποινικού Κώδικα από όλα εκείνα τα αδικήματα, τα οποία δεν αφορούν σπουδαίες προσβολές, της έννομης τάξης και, άρα, δεν αρμόζει -κατά τον Καντ- να αποκαλούνται «εγκλήματα»³⁷ (π.χ. απατηλή διέγερση σε μετανάστευση κατ' α. 335 ΠΚ, απεργία δημοσίων υπαλλήλων κατ' α. 247 ΠΚ), με παράλληλη ποινικοποίηση επί το αυστηρότερο όσων αδικημάτων βλάπτουν ή διαταράσσουν τους αναγκαίους όρους κοινωνικής συμβίωσης και τις βασικές αξίες της κοινωνίας (π.χ. μόλυνση περιβάλλοντος, «κυβερνοέγκλημα»).
- Ακριβέστερος προσδιορισμός των πλαισίων ποινής, με βασικό άξονα τις συνήθως επιβαλλόμενες ποινές σε ομοιούχες περιπτώσεις, ώστε να μην παρατηρούνται σοβαρές διαφορές από Δικαστήριο σε Δικαστήριο. Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί ότι στη Φινλανδία³⁸ έχει διαμορφωθεί ένα πλαίσιο «συνήθων ποινών», που λειτουργεί για τα Δικαστήρια ως «πυξίδα». Είναι προφανές ότι κατά την αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα οι ισχύουσες ποινές για τα επιμέρους αδικήματα θα μπορούσαν να μειωθούν δραστικά ως προς το ανώτατο ύψος τους, αλλά με παράλληλη αύξηση, όπου χρειάζεται, του κατώτατου ορίου τους. Επιπλέον, θα πρέπει κατά την επιμέτρηση της ποινής να υπάρχουν ακριβέστεροι κανόνες και ειδικότερη αιτιολόγηση της επιβαλλόμενης ποινής, σύμφωνα και με τα όσα προβλέπονται στα α. 79§4 ΠΚ και 93 Συντ.³⁹ (πρβλ. ΑΠ 1300/1983, ΠοινΧρον ΛΔ', 210). Τέλος, χρήσιμο θα ήταν να γίνει μία ενδελεχής επανεξέταση των ειδικότερων λόγων για την επιμέτρηση της ποινής αλλά και για τις ελαφρυντικές περιστάσεις, ώστε να διευκρινισθούν ακριβέστερα τα μεταξύ τους εννοιολογικά όρια. Μέσα στο πλαίσιο αυτής της θεματικής θα μπορούσε να αποτελέσει γενικότερο λόγο εξάλειψης του αξιοποίουν η έμπρακτη μετάνοια σε όσες περιπτώσεις ο δράστης έχει τη δυνατότητα να αποτρέψει την επέλευση του εγκληματικού αποτελέσματος, π.χ. παρασιώπηση εύρεσης απ' ώλαρότος⁴⁰. Πάντως επιβάλλεται ιδιαίτερη περίσκεψη στην εξάλειψη του αξιοποίουν για μόνο τον λόγο ότι ο δράστης οικονομικού εγκλήματος καταβάλλει στον παθόντα ως αποζημίωση το χρηματικό ποσό που του απέσπασε ως προϊόν απάτης, υπεξαίρεσης κ.λπ.⁴¹, έστω και σχετικώς προσαυξημένο με τόκους κ.λπ. (ά. 393§2 ΠΚ), δεδομένου ότι σε τέλη ψηφιστηριακή δύναμη μιας τέτοιας ρύθμισης στο πλαίσιο της γενικής πρόσθιας είναι κατ' ουσίαν μηδενική. Με άλλη διατύπωση, εύκολα θα επιχειρήσει κανείς να προβεί σε υπεξαίρεση ή άλλη συναφή αξιόποινη πράξη πλημμεληματικού χαρακτήρα, εφόσον γνωρίζει ότι ακόμη και αν αποκαλυφθεί και διωχθεί ποινικώς, αρκεί να επιστρέψει το υπεξαιρεθέν ποσό με κάποια έστω προσαύξηση, για να απαλλαγεί από κάθε ποινική επίπτωση. Ορθότερο είναι να συντρέχει εξάλειψη του αξιοποίουν μόνον όταν το καταβαλλόμενο ποσό είναι τουλάχιστον διπλάσιο του υπεξαιρεθέντος ή όταν εν πάσῃ περιπτώσει ο παθών συναντεί στη μη συνέχιση της ποινικής διαδικασίας.

Οι ανωτέρω σκέψεις αποτελούν μία πρώτη προσέγγιση του υπό συζήτηση θέματος και ένα ερέθισμα για διάλογο.

Η συμμετοχή του ευρύτερου νομικού κόσμου σε αυτόν τον διάλογο είναι ασφαλώς η βασικότερη προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός νέου Κώδικα, που θα μπορέσει να αντέξει στη δοκιμασία του χρόνου κατά τις επόμενες δεκαετίες. Άλλωστε, η πρόσφατη αναθεώρηση του 8^{ου} Κεφαλαίου στο Γεν. Μέρος του Ποινικού Κώδικα, με τον ν. 3189/2003 για τους παραβατικούς ανηλίκους, απετέλεσε, όπως πιστεύω, μία πράγματι επιτυχή προσαρμογή του ποινικού μας δικαίου στις σύγχρονες τάσεις της επιστήμης και στις κοινωνικές ανάγκες και δικαιολογεί, έτσι, την αισιόδοξη άποψη για ολοκλήρωση της αναθεώρησης και των υπολοίπων κεφαλαίων του Ποινικού Κώδικα με την ίδια (τουλάχιστον) επιτυχία.

37. Για τη θεμελιώδη αυτή προσέγγιση του Καντ στα θέματα ποινικού δικαίου βλ. τις αναπτύξεις Ν. Ε. Κουράκη στη μελέτη του «Η «αποκλιψάκωση» της ποινικής καταστολής. Όροι και όρια», εις: Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου και Κ. Γαρδίκα, Α. Ν. Σάκκουλας, 1986, τ. Β', σελ. 153 επ. 155 και σημ. 6.
38. Η έννοια αυτή των «συνήθων ποινών» (normal punishments), αυτών δηλ. που (πρέπει να) επιβάλλονται με μεγαλύτερη συχνότητα σε παρόμοιες περιπτώσεις, εισήχθη στο 6^ο κεφάλαιο του φινλανδικού ΠΚ το 1976, στο πλαίσιο προστάθειας να εξασφαλισθεί η (σχετική) ομοιομορφία των δικαστικών αποφάσεων - πρβλ. Ν. Ε. Κουράκη, Ποινική Καταστολή, 2005⁴ (δ.π.), §334 σελ. 414.
39. Για τις επιμέρους φάσεις επιμέτρησης της ποινής (προσδιορισμός του νόμιμου πλαισίου της ποινής, καταγραφή του «πραγματικού της επιμέτρησης» και στάθμιση/ αριθμητική έκφραση) βλ. τις θεμελιώδεις αναπτύξεις του Ν.Ικ. Ανδρουλάκη υπό α. 79, ορ. 31 επ., εις: «Συστηματική Ερμηνεία του ΠΚ», Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 1041 επ.
40. Έτσι ορθά I. Μανωλεδάκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σάκκουλα, 2001¹⁰, §2.2, σελ. 268, ο οποίος τάσσεται υπέρ μας αναλογικής εφαρμογής, και στο αδίκημα αυτό, της αντίστοιχης διάταξης 384 ΠΚ που αφορά το «μεγαλύτερης απαξίας έγκλημα της υπεξαίρεσης».
41. Για τον τρόπο ερμηνείας αυτών των γεοεισαχθειών ρυθμίσεων, που εντάσσονται στον ευρύτερο χώρο της ποινικής συνδιαλλαγής, βλ. τις διεισδυτικές αναπτύξεις του Ν.Ικ. Λίβου εις ΠοινΧρ Ν° 2000, 289 επ.